"स्यादेतद्बुद्धिरेव साहङ्कारेन्द्रिया कस्मान्न संसरति कृतं सूक्ष्मशरीरेणाप्रामाणिकेनेत्यत आह। "चित्तं यथाश्रयमृते स्थाण्वादिभ्योविना यथा छाया। तद्वदिना विशेषैर्न तिष्ठति निराश्रयं लिङ्गम्"। लिङ्गनात् ज्ञापनात् बुद्ध्यादयोलिङ्गं तत् अनाश्रितं न तिष्ठति। जन्मप्रयाणान्तराले बुद्ध्यादयः प्रत्युत्पन्नशरीराश्रिताः प्रत्युत्पन्नपञ्चतन्मात्रवत्त्वे सति बुद्ध्यादित्वात् दृश्यमानशरीरवृत्तिबुद्ध्यादिवत्। विना विशेषैरिति सूक्ष्मैः शरीरैरित्यर्थः। आगमश्चात्र भवति 'अङ्गुष्ठमात्रं पुरुषं निश्चकर्ष यमो बलादिति"। अङ्गुष्ठमात्रत्वेन सूक्ष्मतामुपलक्षयति आत्मनो निष्कर्षासम्भवेन सूक्ष्मेण शरीरं पुरुषस्तदपि हि पुरि स्थूलशरीरे शेते"। एवञ्च सर्वेषां भूतानां संसरणकाले सूक्ष्मदेहस्याप्यवश्यत्वे स्थिते मनुष्याणामेव दाहाद्यूर्ध्वम् आतिवाहिकदेहान्तरोत्पत्तिर्नान्येषां पूर्वोक्तप्रमाणात् असति तु दाहादौ स्वस्वप्रमाणानिरूपितभूताप्राप्तिरिति भेदः यथोक्तम्" पुष्पित० विष्णु०। "आतिवाहिकसंज्ञोऽसौ देहो भवति भार्गव!। कोऽयं तन्मनुष्याणां नान्येषां प्राणिनां क्वचित्" इत्युपक्रम्य प्रेतपिण्डैस्तथा दत्तैर्देहमाप्नोति भार्गव!। भोगदेहमिति प्रोक्तं क्रमादेव न संशयः। प्रेतपिण्डा न दीयन्ते यस्य तस्य विभोजनम्। प्रमाणानिरूपितभूतेभ्यो नाकल्पमेव विद्यते। तत्राऽस्य यातना घोरा शीतवातातपोद्भवा इति" अत्र प्रेतकार्य्यकरणे दोषाभिधानम्। निन्दार्थवादो विधेयस्तुत्यर्थम् "न निन्द्यं निन्दनीयं निन्दति किन्तु विधेयं स्तौतीति" न्यायात्। एतच्च विद्वद्विन्नविषयम् छा०उ० विदुषः दैवात्तदकरणेऽपि अर्चिरादिमार्गेणैव तत्तत्स्थानयोग्यदेहप्राप्तिरिति।

आतिशय्य न० अतिशय एव स्वार्थे ष्यञ्। अतिशये।

आतिश्वायन त्रि० अतिक्रान्तः श्वानम् नि० न समासान्तः अतिश्वा दासः अत्यधीनत्वात् अतिश्वन्+चतुरर्थ्यां पक्षा० फञ्। दासमन्निकृष्टदेशादौ।

आतिष्ठ न० अति-स्था-क पक्षे अतिस्तस्य भावः अण्। अतिक्रम्य स्थिता उत्कर्षे। "आधिपत्याय साम्राज्यायातिष्ठायाऽऽरोहामि" ऐ०ब्रा०।

आतु पु० अत-उण्। भेलके। (भेला) वृक्षे।

आतुच् पु० "आतुर्विगमनार्थे इति" भ०भा० आधारे क्विप्। स्वस्थस्यास्तगमनकाले तन्निरीक्षणकाले अस्तकाले "यदद्यच्च उदिते यन्मध्याह्ने आतुचि" भा० ८,२७,२१, "आतुचि सायम्" भा०।

आतुजि त्रि० आ+तुज-क्विप्-बाहुलकात् आतुजिकेतनेषु इन्। हिंसके बलवादायके च। "पिबन्तं सोममातुजी" ७,६६ ६८, "आतुजी हिंसको प्रदातारौ वा" भा०।

आतुर त्रि० ऐषदर्थे आ+अत उरन्। कार्य्यान्तरे उज्ज्व० "घृतमुत्तमं विधिविपक्वमाहितं प्रपिबन्निदं जयति कृतमातुरः" उज्ज्व० वैद्य० शीघ्रिते च। "रावणान्तरजा तत्र राघवं मदनातुरा" रघुः। "न ज्ञानमावरेद्भुक्तो नातुरो न मलानिभि" "बालवृद्धातुरैर्मिता" "अकाशेनास्तु विज्ञेया बालवृद्धातुरा" इति च मनुः। आतुरे नियमो नास्ति" स्मृतिः। [धिष्ण्यते।

आतुरसंन्यास न० ६त०। संन्यासभेदे सन्यासशब्दे तद्वि-

आतुरोपक्रमणीय पु० आतुरस्योपक्रमणं रोगनिवारणाय उपक्रमणीयम्। आतुरस्य चिकित्सार्थमायुर्व्याध्युत्पत्तिनिमित्तयोर्देहबलसत्त्वसात्म्यप्रकृतिभेषजदेशान्तरेण उपक्रमणीये १ व्यापारभेदे तदधिकृत्यकृतोग्रन्थः क। २ तत्प्रतिपादकग्रन्थे च। स च सुश्रुतान्तर्गतोऽध्यायभेदः। तत्रोपक्रमणीयं ज्ञात्वा वैद्यैरातुरस्य रोगनिवारणायोपक्रमणीयम्। स चाध्यायस्तावद्दर्श्यते यथा "अथातः आतुरोपक्रमणीयमध्यायम् व्याख्यास्यामः॥ आतुरस्योपक्रममाणेन भिषजा पुरुषादौ परीक्ष्येत। सत्त्वस्यायुषि व्याध्युत्पत्तिनिमित्तयोर्देहबलसत्त्वसात्म्यप्रकृतिभेषजदेशान् परीक्षेत॥ तत्र सत्त्वापाणिपादपार्श्वपृष्ठस्य-